

Kedvenc énekeim 29.: É 15

<https://nepenekgyujtemeny.keesz.hu/o-jojj-o-jojj-el-bolcsesseg>

A **Jöjj el, jöjj el, Emmanuel** (*Veni, veni Emmanuel*) egy XVIII. századi francia misekönyvben fennmaradt egyházi ének. Az eredete ismeretlen; feltehetően a XIV–XV. századból származik.

Az Advent utolsó hetének liturgiájában szereplő „Ó antifónákat” veszi sorra. (Mindegyik az „Ó!” felkiáltással kezdődik.) Jézust azon a hét néven szólítja, amelyet az Ószövetség adott a jövőbeni Messiásnak. Ó Bölcsesség! Ó Adonai! Ó Jessze gyökere! Ó Dávid kulcsa! Ó Napkelet! Ó Népek királya! Ó Emmanuel! Dec. 17-től dec. 23-ig naponta egyet-egyet. (Lásd: Éneklő Egyház 1011-1019. old.)

Ezzel az énekkel először a Kodály féle feldolgozás révén találkoztam. Ő ezt a fordítást használta:

Jöjj el, jöjj el, Emmánuel,
csak téged áhít Izráel,
és hozzád sóhajnt untalan,
mert Isten híján hontalan!

Meglásd, meglásd, ó Izráel,
hogyan eljövend Emmánuel!

Az eredeti latin szöveg:

1. Veni veni, Emmanuel
Captivum solve Israel,
Qui gemit in exsilio,
Privatus Dei Filio.

Gaude! Gaude! Emmanuel
Nascetur pro te, Israel!

Az ének bekerült az Éneklő Egyház c. énekeskönyvbe. (É 15) Ez a fordítás hallható az első linken. A Kodály féle feldolgozás pedig ezen a linken:

<https://www.facebook.com/watch/?v=4184591018474>

A refrén egyik fordításával sem vagyok elégedett. A „Gaude!” azt jelenti: Örülj! Ez az öröme biztatás hiányzik mindkét fordításból. Az egyikben az áll helyette. Hogy „Meglásd!” Ez kicsit fenyegetően hangzik: pl.: Meglásd, ennek nem lesz jó vége! A másikban ez áll: „Eljő!” Ez csak sejteti, hogy örülni kell annak, hogy eljő. Kivéve, ha azért jön, hogy elvigyen, mint egy rendőr, vagy az ördög. De örülni kell, ha azért jön, hogy magával ragadjon az égbe, mint ahogy az Úr égbe ragadta Illés prófétát. Örülni kell, ha azért jön, hogy magával ragadjon a mennyországba, más szóval az Isten Országába. De nem majd halálunk után, hanem már itt és most kínálja nekünk az Ő Országát.

A járvány idején az egyik szentmise-közvetítésben így énekelték a fenti ének refrénjét: „Örvendj, örvendj, ó Izrael, mert eljövend Emmánuel!” Ez nagyon tetszett. Lám, más is úgy érezte, hogy szerepelnie kell az énekben az örvendezésre szólító kifejezésnek. (Kodály Kórusiskola – Sapszon Ferenc)

A minap rákattintottam a neten erre az énekre. (Bár nincs Advent, mégis szívesen hallgatom.) A képen fölíratozva ott volt a latin szöveg is. És akkor újabb fordítási hiányosságra lettem figyelmes. Az „Emmanuel nascetur pro te” kifejezés azt jelenti: „Emmánuel érted születik”, azaz érted lesz emberré az Isten. Ezt a jelentést nagyjából fedi az a fordítás, amelyik így szól: „Eljő Emmánuel, hogy üdvözüljön Izrael.” Azaz Izrael érdekében jön el. Izrael üdvözülése érdekében.

Megpróbáltam olyan fordítást kreálni, amelyikben szerepel az öröme hívás is, és az is, hogy az ember üdvözítése céljából lett emberré az Isten. Ez lett belőle:
„Örvend! Örvendj! Mert érted lett ember, kit úgy hívunk: Emmánuel.”

Persze ebből is kimaradt egy kulcs-kifejezés, az „Izrael” szó. De ezt nem bánom. Ha benne maradna, akkor azt hihetnénk, hogy az ének csak a régmúlt nemzedékeknek szólt, akik várták a Messiást. Így azonban akár magamra is vehetem a szöveget: Nekem kell örülnöm, mert Isten értem lett emberré!

Tulajdonképpen az eddigiek csak az előkészítést szolgálják. A lényeg most jön. Szent iratunk, a Biblia nem magyar nyelven íródott. Az eredeti szövegek héber vagy görög nyelven születtek meg. A magyar nyelv arról híres, hogy egy-egy dologra több szinonimát, azaz rokon értelmű szót használhatunk. A bibliafordító választ egyet a készletből. Vagy eltalálta a legjobbat, vagy nem. Ma már többféle fordítás van használatban. A modern biblia-fordítók megpróbálják azt a kifejezést használni, amelyik a leghitelesebben adja vissza a szerző mondanivalóját. Érdemes összevetnünk a különböző fordításokat, hogy a lehető legpontosabban érthessük a Biblia üzenetét, nehogy valamit félreértsünk.

Az égő csipkebokorból szóló Úr szavait így fordítják: „Vagyok, aki vagyok.” vagy: „Vagyok, aki van.” De van, aki így értelmezi: „Érted vagyok!” (Ez utóbbi szép előrejelzése annak, amit a fenti ének üzen: „Érted születik meg Emmánuel!”)

A fordítás másik nehézsége, hogy az eredeti szónak több jelentése is van. Mutatok egy példát: Jézus az első nyilvános szereplésekor a názáreti zsinagógában Izaiás könyvéből olvasott fel. Aztán hozzáfűzte: „Ma beteljesedett az írás, amit az imént hallottatok. Mindnyájan igazat adtak neki, és meglepődtek a magasztos igéken, amelyek ajkáról fakadtak.” (Lukács ev. 4, 22.) Ez az idézet a Békés-Dalos fordítópáros szerinti megoldás. (1985) Egy másik fordításban ugyanez így fest: „Ma teljesedett be ez az írás a fületek hallatára. Mindnyájan tanúi voltak, és csodálkoztak a **jóindulat** szavain, amelyek szájából jöttek.” Ezt görögből fordította Gromon András. (2007) (Ő évfolyamtársam volt a kántorképzőn 1969-ben.) A lábjegyzetben a következőket írja a „**jóindulat**” szó kapcsán:

„A *kharisz* rendkívül sokjelentésű szó: öröm, kedv, tetszés, élvezet; báj, kellem, szépség, vonzerő; kegy, kegyelem; támogatás, jótett, szívesség, ajándék; barátságosság, *jóindulat*, *kedvezés*, *pártolás*; hála, háládatosság, fizetség, jutalom.

Fordító legyen a talpán, aki ebből a 22-ből ki tudja választani a legmegfelelőbbet!

Összehasonlításként még egy megoldás:

„Ma beteljesedett az írás, amit az imént hallottatok. Mindenki helyeselt neki, és csodálkozott a fönséges szavakon, amelyek ajkáról fakadtak.” (Biblia, Szent István Társulat kiadása, a Lukács evangéliumot fordította dr. Kosztolányi István.)

Végezetül egy kis vidámság a magyar nyelv szépsége okán. Mert a rokon értelmű szavaink nagyjából ugyanazt jelentik, mégsem lehet őket bármikor büntetlenül felcserélni.

<https://www.youtube.com/watch?v=PT29zJXRNIU>